

næsten udelukkende bestemt ved Hensynet til egen og Tilhængerens fremtidige Sikkerhed. Sejrherrernes militære Foranstaltninger var ligesaa angribelige som de tidligere; den ulykkelige Fred i Frederikshavn var for en stor Del en Følge af deres Tvedragt. I god Pagt med de stærkt nationale Strømninger, som før Verdenskrigen saa stærkt gjorde sig gældende inden for svensk Historieskrivning, tilføjer Clason, at det sikkert for det svenske Folks Udvikling blev en Ulykke, at det ikke 1808—09 gennem en Kamp paa Liv og Død fik sin Del af den store folkelige Vækkelse, som andre europæiske Folkeslag oplevede under deres Rejsning mod Napoleons Vælde.

Axel Linvald.

Prof. Elis Wadsteins Bog *Norden och Västeuropa i gammal Tid* (Stockh. 1925) behandler paany en Række Problemer vedrørende Nordens tidligste Historie, som i den senere Tid gentagne Gange har været drøftede. Grundlaget for Bogen er Forelæsninger ved Göteborgs Högskola i Vaaren 1922; men Stoffet foreligger nu i udvidet Form og forsynet med rigelige Kildehenvisninger. For Danmarks Vedkommende er disse Studier af overordentlig stor Interesse. Det vil her være umuligt at fremdrage alle væsentlige Enkeltheder; kun visse Punkter af særlig Betydning skal omtales.

Først gælder det Teorien om Danmark som et Navn, der oprindeligt har været knyttet til vore sydlige, delvis sumpede Grænseegne nede ved Ejderen. Folkenavnet Daner kunde da enten være dannet direkte som Betegnelse for dem, der boede ved »dani«; eller det kunde være fremkommet derved, at første Led i Sammensætningen Dani-mark opfattedes som Betegnelse for det Folk, der besad vedkommende »Mark«. Hovedtanken i dette vil være kendt fra Forfatterens Afhandling »*Namnet Danmark*« (Göteborg Högskolas Årsskrift 1918); i Bogen er Tanken yderligere uddybet og begrundet.

At den sidstnævnte Mulighed maa lades ude af Betragtning er sikkert givet (jfr. Dr. Brøndals Kritik paa dette Punkt i *Danske Studier* 1920); men derfor kunde Folkenavnet Daner godt til en Begyndelse have haft Tilknytning netop til dette Ejderomraade og være udledt af de derværende Naturforhold. Det er en Opfattelse, som strider stærkt mod den gængse og tilsyneladende er uforenelig med Jordanes berømte Meddelelse om Danerne som udgaede af Svearnes Stamme; men maaske er Uoverensstemmelsen ikke saa stor som antaget. Under alle Omstændigheder har W. fremsat en Teori, som fortjener Overvejelse, og hvis

Gyldighed eller Ikke-Gyldighed maa kunne belyses ved nye Undersøgelser paa bredere Basis. Et — dristigt og foreløbig kun skitse-mæssigt — Forsøg i denne Retning er gjort af Docent Elias Wessén i en lille Kronik *Skjoldungar och Hadbarder. Till frågan om det danska rikets uppkomst* (Svenska Dagbladet 27/8 1924).

Mens man endnu maa stille sig interesseret iagttagende overfor W.s ovennævnte Hypotese, er der al Sandsynlighed for, at han har bragt det gamle Stridsspørgsmaal om Geaternes Hjemstavn til en endelig Løsning.

Det blev i sin Tid her i Tidsskriftet (9. R. VII 499) nævnt, at Docent Curt Weibull havde inddraget færdselsgeografiske Synspunkter i Drøftelsen, at han ud fra disse opfattede Geaterne som Jyder, og at hans Argumentation maatte vække Opmærksomhed uden ligefrem at virke overbevisende. Wadstein, som ved sine Friser-Studier har modtaget stærke Indtryk af færdselsgeografiske Synspunkters Berettigelse, slutter sig til Jyde-Teorien; men hans eget Bidrag til Diskussionen er rent filologisk. Han paaviser for det første, at Ælfreds Brug af Betegnelserne *geatas* og *eote* ikke er vilkaarlig, saa den første kan antages at skyldes Fejlskrivning. Med *geatas* betegnes Folk fra Jylland — med *eote* derimod »Jyder« fra Wessex. Det første Navn gaar tilbage til et urgottonsk *eutan-*, det sidste til et **eutiz* eller **eutian*. Maaske burde Betydningen af dette have været yderligere belyst ved Inddragelsen af det kendte etniske Stof. Dernæst viser W., at ags. *geatas* nøje svarer til en frisisk Form **jatar*, der lydligt maa forudsættes for vort *iutar*, og han føres derved til at opfatte de ags. Beretninger om *geatas* som for en stor Del hvilende paa frisisk Tradition. Dette gælder f. Eks. Bjovulfkvadets Huggleik-Afsnit. Men W. gaar videre: Huggleik kaldes i et frankisk Haandskrift »Goternes« Konge, i et andet — fra 10. Aarh. — »Geter-nes«. Hidtil har disse Betegnelser været opfattet som Udtryk for Sammenblandinger af Goter, Geter og Gøter. Det paavises nu, at *gotar* er en normal old(neder)frankisk Skriveform for *iutar*, og at det samme — for et lidt senere Tidspunkts Vedkommende — gælder Formen *getar*. Ogsaa disse Navne tyder altsaa ubetinget paa, at Huggleik har været en Jydekonge. Endelig fremhæver W., at Bjovulf som Jydekonge paa naturlig Maade forklarer hans Stilling som Helt i et stort angelsaksisk Epos; thi Angelsakserne regnede »Iutæ« blandt deres Stamfædre, og Bjovulfkvadet er saaledes i Virkeligheden et angelsaksisk Nationalepos.

Der er vel endnu Enkeltheder, som bør drøftes i dette for vor Folkevandringstids Historie saa vigtige Spørgsmaal. Alligevel kan der ingen Tvivl være om, at vi stærkt nærmer os den sikre Løs-

ning. Vi er kommet langt bort fra Schücks og Stjernas blændende, men temmelig spinkle »Frihaandstegninger«.

Hvor W. i de følgende Afsnit behandler Frisernes Historie og deres Betydning for Vikingetidens nordiske Handel, uddyber han i alt væsentligt kun, hvad han allerede tidligere har redegjort for i Afhandlingen *Friserna och forntida handelsvägar i Norden* (Göteborgs kungl. vetenskaps- och vitterhetssamhälles handlingar 1918—19). Nu og da rejser han dog ogsaa her nye Problemer.

Det gælder f. Eks. Danevirkespørgsmaalet. Wadsteins Argumentation maa vi desværre af Pladshensyn undlade at referere — hans Konklusion er denne, at Kovirket er anlagt af Kong Godfred, idet han har brugt Frisere til Hjælp under Arbejdet, at Østervolden maaske stammer fra samme Tid, at Vestervolden maa være anlagt i Begyndelsen af 10. Aarh., da Tyskerne beherskede Landet mellem Sli og Ejder, og at Forbindelsesvolden tilhører den senere Tid, da denne Landstrækning atter var paa danske Hænder. Det er en radikal Omtydning af det hele Anlæg, og skønt der hos W. findes adskillige interessante Iagttagelser, bl. a. byggede paa Selvsyn og paa det uudgivne Kindtske Ms. i Kiel, tør man dog nok mene, at der hører ikke saa lidt mere til, før Spørgsmaalene kan anses for virkelig løste. Det skal indrømmes, at Müllers og Neergaards store Arbejde i første Række havde Værdi derved, at det beskrev Monumenterne, saa godt som dette lod sig gøre uden Gravninger. Forfatternes Tydninger af dem var derimod paa flere Punkter misvisende, og det skal ikke paastaas, at senere Forsøg — som W. uden Skade kunde have taget noget mere Hensyn til — har truffet det rette. Men er det i det hele muligt at komme længere, før Kielmuseet faar gennemført sine Undersøgelser og — langt om længe — faar publiceret Resultaterne paa en tilfredsstillende Maade? Et saa omdebatteret Spørgsmaal som Forstaaelsen af Dobbeltnavnet Slesvig-Hedeby kan næppe besvares med Sikkerhed, før dette er sket. Personligt føler jeg mig meget lidt overbevist af W.s Opfattelse, hvorved Begyndelsen til Byen inden for Halvkredsvolden henlægges allerede til Kong Godfreds Dage og ses i Forbindelse med Friserhandelen — en Opfattelse, hvis Rigtighed har afgørende Betydning for hans øvrige Danevirke-Teorier. Det er vel saaledes, at der bag Halvkredsvolden er gjort Fund, som maa stamme fra det 9. Aarh.; men det er saa ubetinget Fundene fra 10. Aarh., som viser, at der bag Volden har været en stor og handelsmægtig Bosættelse. Paa arkæologisk Grundlag vil man ikke kunne hævde, at der allerede i Beg. af det 9. Aarh. paa dette Sted er blevet anlagt en By. Da Spørgsmaalet som nævnt stadig er Genstand

for Drøftelse, turde det være rimeligt at henlede Opmærksomheden paa de tre seneste Behandlinger af det: C. A. Nordman's i Finskt Museum 1923, Museumsdirektør Knorr's i Schleswig. Heimatbuch I, 1924 og Docent Elias Wessén's i Namn och Bygd 1925. Af Værdi er ogsaa Adolf Schüek's Bemærkninger i Fornvännan 1924. Hvad Navnetolkningen »Haddeby« angaar, har W. derimod sikkert givet rigtig Besked: Forleddet har intet med det formodede Personnavn Hadde- at gøre, men er en lydlig Udvikling af det gamle Haithaby, idet Betoningen i en Sammensætning som Haithaby-Nor er kommet til at hvile paa sidste Stavelse og derved har fremkaldt Overgangen fra ai til a i første. Ogsaa om selve Navnet turde der dog være andet og mere at sige end dette.

I et Afsnit om Friserne og Sveriges ældste Stad — Birka — gentager og viderefører W., hvad han allerede tidligere har sagt om dette Emne. Som man vil vide, har hans Tolkning af Bynavnet Birka (af frisisk berek = »rättsskipning«) vakt en Del Modsigelse (sml. den mellem ham og Elias Wessén førte Diskussion i Namn och Bygd 1923, 135 ff., 1924, 127 ff. og 1925, 39 ff.). Forholdet er endnu ikke tilfredsstillende udredt, og det er vel tvivlsomt, om det kan udredes; men saa meget turde være givet, at et frisisk berek højst sandsynligt ligger bag det danske Birk, og det Helhedsbillede, som W.s Opfattelse muliggør, kan man vanskeligt undlade at tillægge Betydning, selv om han paa et og andet Punkt gaar for vidt i sin Iver for at finde Friserspor i Norden — f. Eks. naar han tænker sig, at det kan være Friserne, som har lært Birkaboerne at kline deres Huse mellem Stolper. Den Kunst kunde vi virkelig heroppe allerede i den yngre Stenalder.

Oversigten over Nordboernes Forhold til Frisland i Vikingetiden og de dansk-tyske Grænseforhold i det 10. Aarh. indeholder ikke meget nyt; men der findes i disse Afsnit flere Synspunkter af Værdi. Et enkelt skal fremhæves: Det er Ejdermundingens Betydning baade som Udfaldsport for Vikingerne og som Indgangsport for Købmændene. At denne Dobbeltrolle, som sikkert er ældgammel, har givet »Havdøren« ogsaa politisk Betydning, er selv sagt — men ikke forhen fremhævet med den Klarhed som her. I dette Lys betragter Wadstein bl. a. Henrik Fuglefængers Togt mod Gnupa og den utvivlsomme Aftagen i de danske Vikingetogs Hyppighed i Tidsrummet c. 935—990. Der er Ting i Fremstillingen, som jeg ikke kan slutte mig til, f. Eks. Opfattelsen af det berømte Kejserbrev af 965 til de jydskke Bisper; men som Helhed betragtet har W. ramt noget baade rigtigt og væsentligt,

og vi vil nu bedre end før kunne forstaa Grænseforholdene hernede ved Ejder omkring Oldtidens Slutning.

Bogens sidste Afsnit om de frisiske Laaneord i vore Sprog følger Forfatterens tidligere Behandling af dette Spørgsmaal, bl. a. i *Friesische Lehnwörter im Nordischen* (Skr. utg. av Hum. Vetenskapssamf. i Uppsala XXI). Det er en omfattende og interessant Arbejdsmark for Forskeren — om W.s Indsats maa en Filolog dømme.

At W.s Studier over den nordisk-frisiske Handel har beriget vor Viden paa mange Omraader, er utvivlsomt. Det er da godt, at han nu i et enkelt Bind, der tilmed er skrevet i en letlæselig Form, har samlet de væsentligste af de Resultater, hvortil han er kommet. Derved er der samtidig skabt en Oversigt over Danmarks og Sveriges Historie fra c. 500—1000 e. Kr., som enhver historisk interesseret kan læse med stort Udbytte.

Vilh. la Cour.

Det af Helsingborg Byraad, under Redaktion af L. M. Bååth udgivne Værk *Hälsingborgs historia*, hvoraf 1. Bind nu foreligger, omfattende Tiden før 1250, fremtræder som en ualmindelig statelig Bog i smukt Udstyr og fyldt med en Rigdom af udmærkede Billeder. Efter en Redegørelse for Egnens geologiske Udvikling af Uno Sundelin følger en Skildring af dens forhistoriske Fund og Monumenter af afdøde Bror Schnittger, samt en klar, fyndigt formet Oversigt over Stednavnestoffet af Jöran Sahlgren, som bl. a. træder i Skranken for N. M. Petersens Forklaring af Helsingør- og Helsingborgnavnets »Helsing« som Beboere af en Hals, en Odde eller et fremskydende Næs. Størstedelen af Bindet skyldes dog Redaktøren selv, Arkivar L. M. Bååth, som har viet ca. 130 Kvartsider til Fremstillingen af Helsingborgs ældste Fortid. Paa Forhaand synes dette Omfang egnet til at vække en vis Forundring, da det faktiske Kildestof til Byens Historie før 1250 næppe slaar til til mere end nogle faa Sider. Forfatteren har da ogsaa selv haft en Følelse af Misforholdet mellem Skildringens Bredde og det yderst magre Kildemateriale, idet han i sin Fortale hævder Berettigelsen af gennem Inddragning af Parallelstof i stort Omfang at underbygge, levendegøre og supplere de sparsomme Oplysninger, Tiden har levnet. Ingen kan bestride det rigtige i dette Synspunkt, men nægtes kan det dog ikke, at Metoden i foreliggende Tilfælde er bragt i Anvendelse i en Udstrækning, der truer med helt at sprænge de naturlige Rammer for en historisk, topografisk Skildring. Værket er